

Arisztotelész „rejtélyes” fonetikai megjegyzése

PANCONCELLI-CALZIA, a kitűnő fonetikus ezt írja ARISZTOTELESZ fonetikai nézeteiről szóló monográfiájában: „A[ristoteles] unterscheidet zwischen Selbstlautern und Mitlautern: »Die Selbstlauter werden durch die Stimme und mittelst des Kehlkopfes, die Mitlauter aber durch die Zunge und Lippe hervorgebracht.«¹⁷⁵ An einer anderen Stelle gibt A. Beispiele hierfür, indem er die Mitlauter in halblautende und stumme weiter teilt, zeigt aber gleichzeitig eine große Verworrenheit in bezug auf den phonetischen Wert des von ihm beschriebenen »Lautsystems«, denn er sagt: »Selbstlautend ist ein Element, welches ohne Zutat hörbar ist, wie A und O; halblautend ist ein solches, das mit einem Zusatz hörbar sein kann, wie S und R, stumm ist eines, das auch mit Zusatz nicht hörbar ist, aber gehört werden kann, wenn es, wie G und D, mit anderen Lauten verbunden ist.«¹⁷⁶ Rätselfhafter hätte sich A. nicht ausdrücken können.”¹⁾ (G. PANCONCELLI-CALZIA, Die Phonetik des Aristoteles. Hamburg, 1942. 86–87.)²⁾

A „rejtélyt” könnyen megfejthetjük. Nézzük meg a Poétika 20. fejezetében olvasható eredeti görög szöveget: *ἔστι δὲ φωνῆεν μὲν ἄνευ προσβολῆς ἔχον φωνὴν ἀκυστήν, οἷον τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡμίφωνον δὲ τὸ μετὰ προσβολῆς ἔχον φωνὴν ἀκυστήν, οἷον τὸ Σ καὶ τὸ Ρ, ἄφωνον δὲ τὸ μετὰ προσβολῆς καθ’ αὐτὸ μὲν σδεμίαν ἔχον φωνήν, μετὰ δὲ τῶν ἐχόντων τινὰ φωνήν γινόμενον ἀκυστόν, οἷον τὸ Γ καὶ τὸ Δ.* (Aristoteles graece. Ex recensione Immanuelis Bekkeri. Vol. alterum. Berolini, 1831. 1456.)

Ezek szerint ARISZTOTELESZ — nyilván a hagyományt követve — a beszédhangoknak három csoportját különbözteti meg: a magánhangzókét, a félhangzókét és a némákét. PANCONCELLI-CALZIA ennek a három kategóriának a megalapozását tartja rejtélyesnek.

ARISZTOTELESZ azonban a fentiekben világosan rámutat az osztályozás fonetikai alapjára. A szöveget akkor tudjuk helyesen magyarázni, ha a *προσβολή* szót nem *Zusatz*nak fordítjuk, hanem ’Anstoßen’-nak, mai terminussal, szabadabban *akadály*nak értelmezzük.

A Sztagirita szerint tehát az osztályozáskor azt kell figyelembe venni, hogy a hangot 1. akadályal vagy akadály nélkül képezzük-e, továbbá azt, hogy 2. a hang hangzik-e önmagában.

¹ Én ritkítottam. — V. O. A.

² A 175. és a 176. jegyzet a 167. lapon van: 175) An. hist. III, 47. — AUBERT [H.] — WIMMER [Fr.:] [Aristoteles’ Tierkunde. 2. Bde. Leipzig] 1867, I, 429.; 176) Poet. I. 472, 38 — Walz [Chr., Poetik, Aristoteles’ Werke. Stuttgart, 1840.] I, 488.

Az akadály nélkül képzett hangok önmagukban is hangzanak (ezek a magánhangzók); az akadállyal képzett hangoknak két csoportjuk van: egy részük önmagában is hangzik (a félhangzók), más részük pedig nem (ezek a némák).

Mindezt táblázatba is foglalhatjuk:

	Önmagukban is hangzanak	Önmagukban nem hangzanak
Akadály nélkül képzett hangok	magánhangzók	—
Akadállyal képzett hangok	félhangzók	némák

Különös módon nem nagyon terjedt el a Poétikának az a megállapítása, hogy vannak olyan mássalhangzók is, amelyek önmagukban hangot adnak. Sem a megfigyelés, sem ARISZTOTELÉSZ Poetikájának nagy tekintélye nem volt elegendő annak az évezredes téves meghatározásnak a megdöntésére, hogy a magánhangzó az a beszédhang, amely önmagában is hangzik. Még a XVI. századi MADSEN, a fonetika történetének ez a kiemelkedő alakja is úgy vélte, hogy az úgynevezett félhangzóknak nincs hangjuk, s ezért is határozottan szembefordult Arisztotelésszel: „... Quod avtem Mutam definit, qvae per le vocem nullam habeat: id omnibus confonantibus commune est.”³ Talán ARISZTOTELÉSZ más munkáinak a Poetikáétól eltérő fölfogása is hozzájárult e téves nézet meggyökeresedéséhez.

VÉRTES O. ANDRÁS

Une classification aristotélique des sons

Dans le chapitre 20 de sa Poétique, ARISTOTE classifie les sons de la langue. L'auteur démontre que cette classification — qualifiée d'énigmatique par PANCONCELLI-CALZIA — devient clair, si nous retrouvons le véritable sens du mot *προσβολή*. Grâce à cette explication, nous pouvons constater que la conception du Stagirite est près de celle de nos jours.

ANDRÁS O. VÉRTES

³ De Literis. Avtore JACOBO MATTHIE Arhufienfi. Basileae, 1594. CHRISTEN MÖLLER és PETER SKAUTRUP faksimile-kiadása: Aarhus, 1930. (Acta Jutlandica II, 3.) 142.